

Giriş

Gazi Mustafa Kemal Paşanın hayatı son devir tarihimizin olaylarıyla derin ilgisi olan bir zamanı içine almaktadır. Onun Türk inkılâbını kuran ve yürüten kişiliği üzerinde Türkçe başta olmak üzere belli başlı dillerde birçok araştırma yapılmış, yayımlanmıştır.

Kemal ATATÜRK'ün ilgi çeken yönü, doğu ve batının bütün medenî milletleri nazarında siyasî olduğu kadar sosyal, ekonomik ve fikrî inkılâpların öncüsü olmasıdır.¹

Dolayısıyla ATATÜRK'ün kişiliğine duyulan ilgi artmıştır. Yazarların üzerinde birleştiği konu, onun tarihte ender çıkan kişiliklerden birisi olarak üstün yaratılışlı bir insan ve dâhi olduğudur. Onun yürüttüğü işte başarıya ulaşmasının en büyük sebebi onun bu kişisel yapısıdır.

Tarih, o şahsiyeti, toplumun ve çağın akışını izlerken bu akışın üstünde o tarihi şahsiyetin ruhunun, fikrinin izlerini bulur. Bundan dolayıdır ki onun kişiliği ve özellikleri oldukça önemlidir.

Mustafa Kemal'in sosyal ve politik çevresi, yetişmesinde olduğu gibi fikir ve düşünce hayatında da etkili olmuştur. Balkanlar'daki Türklüğün verdiği mücadele çok yönlü olup, ekonomik gücünü, sosyal yapısını ve politik yerini koruma mücadelesi içerisinde geçmiştir.² ATATÜRK'ü çevreleyen ortam tamamen Makedonya ortamıdır. Bu ortam, ona genç yaşından itibaren politika zevkini, kamu işleriyle ilgilenme eğilimini, aynı zamanda ülkenin derin ve radikal bir yenileşmeye kavuşturulması arzusunu veren bir ortamdır.

Selânik, çeşitli insanların, dillerin, dinlerin, düşüncelerin, akımların kaynaştığı bir şehirdi. Bu şehir, birçok kültür tesisine sahip olmakla birlikte burada, azınlıkların çıkardığı gazetelerden başka Fransızca günlük gazeteler çıkıyor ve geçen yüzyılın ikinci yarısından Balkan Savaşı başlangıcına kadar geçen süre içinde canlı bir Türk basın hayatı da bulunuyordu.³

Mustafa Kemal, uzunca bir süre kurtuluş için çareler arayan bir milletin başarıya ulaşamamış tecrübelerinden kaynaklanan düşünce ve hareket birikimini devralmış, kurtuluş çareleri arayan, yılmayan bir kuşakla yetişmiştir.⁴ Onun önemli niteliklerinden biri olan gerçekleri aramak ve

¹ Evrensel Yönüyle Atatürk; T.C. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Yay., Ankara, Genelkurmay Basım Evi, 1981, s.7-10.

² Suat İlhan; "Atatürk'ün Yetiştirdiği Ortam", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c.II, Sayı 5, Mart 1986, s.279.

³ Semavi Eyice; Atatürk'ün Doğduğu Yıllarda Selânik, Doğumunun Yüzüncü Yılında Atatürk'e Armağan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, s.486-487.

⁴ İlhan; s.283.

bulmak aşkıyla okuduğu kitaplar, sosyal ve siyasal bilimlerin tamamını kapsamaktadır.⁵

ATATÜRK'e hürriyetçilik ve milliyetçilik fikirlerinin oluşmasında, yaşadığı çevrenin geniş etkisi olmuştur. Şiir ve edebiyata, Türk tarihine merakı milliyetçilik fikirlerini geliştirmiş, geçmişin hazinesi olan tarihten yararlanmış, siyasî ve sosyal olayları çözümlenmede ATATÜRK'e yardımcı malzeme olarak kullanma fırsatı vermiştir.

Bu çalışmada ATATÜRK'ün Türk toplumunun gerçek ihtiyaçlarını görüp, ona yönelerek üstün politika ve devlet adamı olarak kişiliği ve özellikleri değerlendirilmeye yer verilmiştir.

ATATÜRK'te Vatan Kavramı

Mustafa Kemal, 1919 yılına kadar asker kumandan olan bir şahsiyetle o zamanın, vatan toprakları addedilen sınırlarında çarpıştı ve ordular idare etti.

Trablusgarp'a giderken gençliğinin en heyecanlı bir devri içinde bir vatan parçasını kurtarmaya koşmuştu. Birinci Dünya Savaşı'nda bir an önce savaş meydanlarında vazife görmeye başlamak için, bulunduğu ataşemiliterlikten kurtulmaya çalıştı.⁶ Kendisi şunları dile getirmekte idi; "... Bütün memleketin bence açık bir felâkete atılmış olduğunu gördükten ve bütün Türk ordusunun bu felâketi her ne pahasına önlemek için kanını dökmeye hazırlanmasından başka çare kalmadı... Benim hâlâ Sofya'da kordiplomatik içinde rahat salon hayatı geçirmeliğime imkân olabilir mi idi?"⁷

Mustafa Kemal için vatan toprakları korunurken hayat feda etmenin fiilî örnekleri gözleri önünde cereyan etmişti. Nice vatan evlâtlarının harp meydanlarındaki ölüm iniltilerini o, kulaklarıyla işitmiş, gözleriyle görmüştü. Devlet sınırlarını terk etmenin acısını büyük hüznle hissetmişti.

ATATÜRK, kendi zamanında yaşayan ve milletler için imparatorluklar peşinde koşan, devlet ve hükümet başkanlarının ideallerini asla benimsemedi. Bu vatanın "hiçbir kayıt ve şart altında ayrılık kabul etmez bir kül" olduğunu kabul ettirdi. Sınırlarını, en son Türk nesillerinin kanlarıyla yoğurup çizdiği bu Türk vatanında o, vatan kavramını manalandırdı.

ATATÜRK, bir ölüm haberi karşısında, yurt toprağı için şu cümleleri yazdırmıştı: "Yurt toprağı! Sana her şey feda olsun. Kutlu olan sensin. Hepimiz senin için fedaiyiz. Fakat sen Türk milletini ebedî hayatta yaşatmak

⁵ Utkan Kocatürk; "Prof. Dr. Afet İnan'la Bir Konuşma", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c.1, Sayı 3, Temmuz 1985, s.730, 735. Şükrü Tezer; Atatürk'ün Hatıra Defteri, Ankara, 1972, s.72. Bilal Şimşir; Atatürk'ün Kitap Sevgisi, Atatürk Kültür ve Eğitim Semineri, 29 Kasım 1982, Kayseri, 1983, s.85-95.

⁶ Afet İnan; Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2. B., Ankara, 1968, s.307.

⁷ Falih Rifki Atay; Çankaya, Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar, İstanbul, 1980, s.81-82.

için feyizli kalacaksın. Türk toprağı! Sen, seni seven Türk milletinin mezarı değilsin. Türk milleti için yaratıcılığını göster.”⁸

ATATÜRK bu hitaplarıyla yurt topraklarına kutsî hüviyetini verirken, onun yaratıcılık ve hayatiyet mefhumları üzerinde durmakta idi.

Millele Olan Sevgi ve Güveni

ATATÜRK, “benim kuvvet ve kudretim, halkın bana gösterdiği emniyet ve itimattan ibarettir.” sözü ile kuvvetinin kaynağını açıklamış; o, Türk milletine inandığı gibi, Türk milleti de ona inanmıştır.

ATATÜRK, 22 Mayıs 1919’da Erzurum’daki 15 nci Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşaya çektiği bir şifrede, o günlerdeki ağır durumu belirttikten sonra şöyle devam ediyordu: “... Bununla beraber bütün umutlar kaybolmuş değildir. Memleketi bu durumdan ancak Türk milletinin mukavemet azmi kurtarabilir. Bu mukavemet şuuru, birçok yerlerde kurulmuş olan Müdafaa-i Hukuklarda kendini göstermektedir.”⁹

23 Haziranda Tokat - Sivas yolu ile Erzurum’a hareket ettiği zaman Kâzım Karabekir ve yanındakiler, Mustafa Kemal ve arkadaşlarını karşılamak üzere Ilıca’ya kadar gelmişlerdi. Sıcak yaz güneşi batmak üzereydi. Ufuk üzerinde yeni insan ve kağı silüetleri, aşağı doğru inen kervan yavaş yavaş söğütlüğe kadar geldi. Başlarındaki adam oturanların önemli kimseler olduğunu sezerek, elini göğsüne götürüp selâm verdi. Mustafa Kemal, hatırını sordu:

- Ağa böyle nereden geliyorsun?

- Rus gelirken muhacir olmuşum. Çukurova’da idim. Şimdi köyüme dönüyorum.

Zaman kötü güvenlik yok. Böyle iken kışa doğru buralara neden geldiğini sorar.

- Yoksa oralarda geçinemedin mi?

- Hayır paşa... Çukurova cennet gibi bir yer... Bize tarla da verdiler, rahattık. Yalnız son günlerde bizim Erzurum’u Ermenilere vereceklermiş sözü çıktı. Geldim ki göreyim, kimin malını kime verecekler.

Mustafa Kemal yanındakilere:

- Bu milletle neler yapılmaz, demişti.¹⁰

ATATÜRK, mukaddes vatan topraklarının üzerinde yaşayan milletin sevgisiyle iş başarma yolunu tutmuştu. O, bu sevgiyi şu sözlerle ifade ediyordu: “Millet sevgisi kadar büyük sevgi yoktur. İstiklâl Harbi’nde benim

⁸ İnan; s.303-309.

⁹ Cevat Dursunoğlu; Atatürk’ün Kişiliği, Çeşitli Cepheleriyle Atatürk, Robert Kolej Yay., İstanbul, 1964, s.12.

¹⁰ Atay; s.181-182.

de milletime ettiğim birtakım hizmetler olmuştur zannederim. Fakat, bunlardan hiçbirini kendime mal etmedim. Yapılanın hepsi milletin eseridir dedim. Aranacak olursa doğrusu da budur. Mazide birtakım medeniyet kurmuş bir ırkın ve milletin çocukları olduğumuzu ispat etmek için, yapmamız lâzım gelen şeylerin hepsini yaptığımızı ileri süremeyiz. Bugüne ve yarına bırakılmış daha birçok büyük işlerimiz vardır. İlmî araştırmalar da bunların arasındadır. Şahsınız için değil; fakat mensup olduğumuz millet için el birliği ile çalışalım. Çalışmaların en büyüğü budur.”¹¹

ATATÜRK'ün başarısında, Türk milletine inanç ve güveni önemli rol oynamıştır. Elde ettiği başarı onu güçlendirdiği gibi topluma, kişiliğini kabulde de önemli faktör olmuştur. Türk milletinin bir ferdi olarak, Türk milletine inanç ve güveni, milletin büyüklüğü, üstün niteliklerini ortaya koyduğu gibi, Mustafa Kemal Paşanın da milletini tanımak ve kavramak konusunda gücünü belirtmektedir.¹²

ATATÜRK, Türk milletinin engin ruhunda saklı, ilerici hamleleri bulmuş, millî devleti ve bu devletin müesseselerini bu ruhla, bu ruh örgüsünün unsurları ile doldurmak istemiştir. O, millet sevgisinden ilhamını aldığı için, büyük işler başarabilmişti. Şahsiyetini bu varlığın büyüklüğünde bulmuştu.

ATATÜRK'ün Cesareti

ATATÜRK, medenî cesareti ve kişisel cesareti yüksek bir komutan olarak kendini göstermiştir. Askerlik hayatı boyunca her rütbe ve makamda gördüğü aksaklıkları en üst düzeydeki amirlerine kadar çekinmeden yazılı raporlar hâlinde sunmak cesaretini göstermiştir. Diğer taraftan savaş meydanlarında genellikle ön saflarda erleri ile bulunmayı tercih etmiştir. Mustafa Kemal ATATÜRK'ün cesaretini ortaya koyan, yaşadığı birçok olay vardır. Bu olaylardan dikkat çekici olan bir tanesi şu şekildedir: 1915 yılı Nisanının 12'nci günü Mustafa Kemal, Conkbayırı'nda cephaneleri bittiği için çekilen, düşmanca kovalanan bir gözetme bölüğüne rastladı:

- Niçin kaçıyorsunuz? dedim.
- Efendim düşman...
- Nerede düşman?
- İşte... diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler.

Gerçekten de düşmanın bir avcı hattı, 261 rakımlı tepeye yaklaşmış, serbestçe ilerliyordu. Şimdi durumu düşünün. Askerlerimi dinlenmeleri için bırakmışım... Düşman da bu tepeye gelmiş... Düşman bana bizim askerlerimizden daha yakın. Düşman bulunduğum yere gelse kuvvetlerim pek kötü duruma düşecek. O zaman bir mantıkla mıdır, yoksa bir içgüdü ile mi bilmiyorum kaçan askere:

¹¹ İnan; s.309-310.

¹² Tarık Zafer Tunaya; *Kuvvetini Milletten Alan Lider*, Sümerbank, Özel Sayı, 1964, s.12.

- Düşmandan kaçılmaz, dedim.
- Cephanemiz kalmadı, dediler.
- Cephaneniz yoksa süngünüz var, dedim ve bağırarak,

- Süngü tak, dedim. Yere yatırdım. Aynı zamanda Conkbayırı'na doğru ilerleyen piyade alayı ile Cebel Bataryasının erlerini marş marşla bulunduğu yere gelmeleri için yanımdaki emir subayını geriye saldırdım. Erler yere yatınca, düşman da yere yattı. Kazandığımız an bu andır.

Mustafa Kemal, o gün Arıburnu kuvvetleri komutanı olarak verdiği emirde şöyle diyordu: "Size ben, saldırı emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zamanda yerimizi başka kuvvet alabilir."¹³

Geri çekilişte ordunun en arkasında idi. Nasıl ki Çanakkale saldırılarında en önünde ise! Ona göre bizim askerî panik tehlikesine uğratmamak için daima en yakınında olmuştur.

Bir asker, "Ben kâfiri öldürüyorum. Niçin geri çekerler bizi. Ne korkakmış kumandan! Nereye kaçtı kim bilir?" diye söylenir. Mustafa Kemal, "Sen o kumandanı tanır mısın?" diye sorar. Yarı karanlıkta gözlerine bakarak, "Benim o!" der. Söylenen er şaşalayıp, "Ha... o başka" der.¹⁴

ATATÜRK, yapacağı işlerde başarılı olmak için bütün şartların hazırlığını tamamlayarak karşısındakinin neler yapabileceğini hesap ederek, onlara karşı tedbirli hareket etmeyi önceden kararlaştırmıştır.¹⁵

Bir Zamanlama Ustası ATATÜRK

Mustafa Kemal'in amacı, ülkesini emperyalizmden kurtarmak, tam bağımsızlığı sağlamak, cumhuriyeti kurmak, inkilâpları gerçekleştirmektir. Mustafa Kemal, bu amacını ilk anda açıklamamış, bunu bir "millî sır" gibi saklamış, düşüncelerini aşama aşama eyleme geçirmiştir.

Mustafa Kemal'e göre ilk amaç, vatanın kurtarılması ve tam bağımsızlığın sağlanmasıydı. Bu ilk amacı gerçekleştirmek için birleştirici, bütünleştirici, toplayıcı olmak herkesten, her şeyden, her türlü imkândan ve fırsattan yararlanmak gerekiyordu. Mustafa Kemal, asker - sivil bürokratları, aydınları, saltanat - halife yanlılarını birleştirdi. Mustafa Kemal, saltanatı, halifeliği övücü konuşmalar yaptı. Böylelikle saltanat - halife, şeriat yanlılarını çevresine aldı. Fakat Mustafa Kemal, belirtilen bu gerçek amacını çok büyük sakıncalar doğuracağı için ilk anda açıklamadı; zamanı, şartları ve fırsatları bekledi. Gerçek amacını açıkladığında nelerle karşılaşacağını çok iyi biliyordu. Çünkü halk, saltanat ve halifeye körü körüne bağlıydı. Yüzyıllardan

¹³ Atay; s.87-88. Niyazi Ahmet Banoğlu; *Atatürk (Siyasî ve Hususî Hayatı)*, Pınar Yay., İstanbul, s.46.

¹⁴ Atay; s.93.

¹⁵ İnan; s.317. İsmet İnönü; "Devlet Kurucusu Atatürk", *Bellekten*, c.LII, Sayı 204, Atatürk Özel Sayısı, Ankara, TTK Basım Evi, 1988, s.780.

beri hurafelerin, boş, batıl inançların etkisi altında yaşamaya alışmış olan halk, saltanata, halifeye "Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi ve Hz. Muhammed'in vekili" gözüyle bakıyordu. Bırakınız cahil halk kitlelerini, Mustafa Kemal'in en yakın silâh arkadaşları, İstiklâl Savaşı'nın önderleri, o dönemin en aydın kişileri arasında bile saltanatı, halifeliği savunanlar vardı.¹⁶

İstiklâl Savaşı kazanıldıktan sonra dahi ATATÜRK'ün en yakın silâh ve mücadele arkadaşlarından bazıları ATATÜRK'e ve onun başlattığı inkılâplara, saltanatın ve halifeliğin kaldırılmasına, Cumhuriyet'in ilân edilmesine, Lâtin harflerinin kabul edilmesine karşı çıkmışlardır. Nutuk da ATATÜRK'ün bu konuda söylediği şudur; "... Ulusal savaşa birlikte başlayan yolculardan kimileri, ulusal hayatın bugünkü Cumhuriyet'e ve Cumhuriyet yasalarına kadar uzayan gelişmelerinde kendi düşünme ve ruh yeteneklerinin kavrama sınırı bittikçe, bana direnmeye ve karşı çıkmaya başlamışlardır."¹⁷

ATATÜRK, gerçekçi bir önderdi. Halkın, vatanın, arkadaşlarının durumunu ve hangi konularda kimlerle, nereye kadar iş birliği yapılacağını, emir kulları ile fikir yoldaşlarını birbirinden ayırmasını ve hangilerini nerede kullanacağını çok iyi biliyordu. Etrafındaki adam ve seviye farklılığından o, bu devrin kendisine özgü komitekâr taktiklerinden faydalanmıştır. Çevresinde dalkavukların bulunduğunu söyleyenlere ülkeye, millete, hizmet anlamında onların da görevlerini yaptıklarını belirtiyordu. Onun sofrasında, devrinin bütün çeşitleri vardı. Bir akşam yanındaki hanıma sofradaki davetliyi göstererek, "Bu adamın ne bayağı olduğunu bilmezsiniz." demişti. Sonra fikirlerine daha da kuvvet vermek için, "Hani çöp tenekesi vardır, içine her türlü süprüntüler konur. Ne kadar boşaltırsanız dibine yapışır, bir şeyler kalır. İşte bu, o şeylerdendir." sözlerini ilâve etmiştir. Yanındaki hanımın, "Aman

¹⁶ Atatürk'ün Nutuk'ta anlattığına göre, Rauf Beyden dinlediklerinin özeti şu şekildedir: "Meclis, saltanatın belki de halifeliğin ortadan kaldırılması düşüncesinde bulunduğu kaygısıyla üzgündür. Sizden ve sizin gelecekte alacağınız durumdan kuşkulmaktadır. Bunun için Meclise ve dolayısıyla millet kamuoyuna güvence vermemiz gereğine inanıyorum." Rauf Bey, saltanat ve hilâfet konusunda düşüncesini ise şu şekilde açıklıyordu; "Ben padişahlık ve halifelik makamına gönül ve duygu bakımından bağlıyım. Çünkü benim babam, padişahın ekmeğiyle yetişmiş, Osmanlı Devleti'nin ileri gelen adamları sırasına geçmiştir. Benim de kanımda o ekmeğin vardır. Ben iyilik bilmez değilim ve olamam. Padişaha bağlı kalmak zorundayım, halifeye bağlılığım ise görgümün gereğidir." Arıca genel görüşü olarak da şunları söylüyordu: "Bizde kamunun birliğini korumak güçtür. Bunu, ancak herkesin erişemeyeceği makam sağlayabilir. O da padişahlık ve halifeliktir. Bu makamı kaldırmak, onun yerine başka nitelikte bir makam koymaya çalışmak, yıkıma yol açar ve büyük acı doğurur; bu hiç uygun bir iş olmaz. Cumhuriyet'in ilânını zorunlu kılan sebep ne imiş? Cumhuriyet'in gerçekten, bizim için faydalı ve gerekli olduğu ispat edilmelidir."; Refet Paşa da düşüncesini şu şekilde belirtmişti: "Rauf Beyin bütün düşünce ve görüşlerine katılırım. Gerçekten bizde padişahlıktan, halifelikten başka yönetim olamaz." Fuat Paşa ise, henüz konu ile ilgili kesin bir düşünce ve görüşleri ileri süremeyeceğini bildirdi." Atatürk; Söylev (Nutuk), c.II, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1966, s.500-501, 608. Sözü edilen İstiklâl Savaşı önderlerinin vatanseverliklerinden kuşku elbette duyulmamalıdır.

¹⁷ a.g.e.; s.12.

paşacığım öyleyse ne diye sofranıza alıyorsunuz?” demesi üzerine; “Ha... işte onu da sen bilmezsin kızım.” cevabını vermişti.¹⁸

Mustafa Kemal ATATÜRK, programlı, aynı zamanda çok iyi bir zamanlama ustasıydı. Hangi işin, eylemin nerede, ne zaman, kimlerle birlikte yapılacağını çok iyi biliyor, plânlıyor ve sırası gelince uygulama alanına koyuyordu. Fırsatını zamanını kolluyor, kendini kuvvetli hissettiği, şartlar oluştuğu an o işi, eylemi gerçekleştiriyordu.

Mustafa Kemal ATATÜRK, değişik görüşteki insanları, çıkarları ve meslekleri, farklı kişileri vatanın kurtarılması amacıyla birleştirmiş, gerektiğinde herkesle iş birliği yapmış; ancak prensiplerinden asla ödün vermemiştir.

ATATÜRK'ün Fikir Alışverişine Verdiği Önem

ATATÜRK'ün nazarında istişarenin büyük önemi vardı. ATATÜRK'ün güvendiği kişi ve özel kalemi Hasan Rıza Soyak, onun fikir alışverişine verdiği değeri şu şekilde belirtmektedir: “ATATÜRK, her vazifelinin üzerine aldığı işleri, aklını, zekâsını ve kanunî salâhiyetlerini son haddine kadar kullanarak zamanında halletmeye çalışmasını ve mesuliyet deruhte etmekten çekinmemesini isterdi. Alâkalı ve vazifelerin mütalâalarını dinlemeden, hatta kendileriyle müzakere etmeden bir emir aldığımı hatırlamıyorum. Aynı zamanda, birçok konuşmalarımızda kendisine aklıma gelen herhangi bir mütalâyayı arz etmekten çekinmek hissine kapıldığımı da hatırlamıyorum.”

Tetkike dayanmayan imzalara çok sinirlenirdi. Bu şekilde hareket edenlere; ‘Senin kafan işlemiyor mu?’ derdi. Kafası işlemeyen ve her ne sebeple olursa olsun, kafasını yormak lüzumunu duymayan insanları müspet ve semereli iş kabiliyetinden mahrum, manasız ve çekilmez mahlûklar telâkki ederdi.¹⁹

Zihninde tasarlayıp tatbikine karar verdiği meseleler üzerinde, herkesin, ayrı ayrı işler etrafında kanaatleri, kendisince, hiçbir kıymeti olmayan kimselerle görüştüğü çok görülmüştür. Neşeli zamanında sordular:

- Paşam, şu fikir danıştıklarının içinde bazen öyleleri vardır ki şaşıyoruz, bunların mütalâalarına nasıl olsa sonunda iştirak etmeyeceksiniz, kararınızı da önceden vermiş olduğunuz malûm, o hâlde ne diye bunları birer birer çağırıp karşınızda söyletirsiniz?

ATATÜRK alaycı bir eda ile bakıp şu cevabı vermişti:

- Bazen hiç olmadık adamlardan, ben çok şeyler öğrenmişimdir. Hiçbir kanaati hakir görmemek lâzımdır. Neticede kendi fikrimi tatbik edecek bile olsam, herkesi ayrı ayrı dinlemekten zevk alırım.²⁰ diyordu.

¹⁸ Atay; s.401. *Kemal Arıburnu; Atatürk (Muhtelif Cepheleriyle)*, Ankara, 1953, s.21.

¹⁹ Muzaffer Erendil; *İlgi, Olaylar ve Anekdotlarla Atatürk, Birinci Kitap, 2. B.*, Ankara, 1988, s.92.

²⁰ Niyazi Ahmet Banoğlu; *Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk, Birinci Kitap, İstanbul, 1954, s.9.*

Herhangi bir inkılâba girişmeden önce, ilgili uzman veya bilim adamlarını toplar, istişare eder, ortaya konulanları kafasında yoğurarak şekillendirir ve sonuca ulaşırdı.

Samimî Davranışa Toleransı

Mustafa Kemal ATATÜRK'ün samimî davranışa toleransı, askerlikten istifa ettiği, milletini teşkilâtlandırmak için çaba sarf ettiği o zor günlerde, yaşadığı bir olay ve bu olay sonrası tutumu ile kendini somut bir şekilde gösterir. Henüz bir halk temsilcileri toplantısı olmamıştı. Mustafa Kemal askerlikten çekilince, hiçbir otoritesi kalmayacaktı. Onun için kendisine eşraf ve halk yığınları üzerinde nüfuz sağlayan padişah yaveri kordonlu üniformasını mümkün olduğu kadar uzun müddet üzerinde tutması faydalı olacaktı. Halk, devlete itibar edegelmişti. Askerlikten de kovulmak üzere idi. İster istemez istifa etti. Kovulma haberi de ondan sonra geldi.

Mustafa Kemal Rauf Orbay'la otururken Müfettişlik Kurmay Başkanı Kâzım Bey (Dirik) (Bütün haberleşmelerde kâtiplik etmekte idi ve ölünceye kadar Mustafa Kemal'e bağlı kalacağına yemin edenlerdendi.) yanlarına geldi, askerce bir selâm verdi:

- Artık görevime devam etmeliğim imkânı yok, izin verirsiniz, Kâzım Karabekir Paşadan vazife isteyeceğim. Dosyaları kime teslim etmemi emredersiniz? dedi.

Mustafa Kemal ile Rauf Orbay vurulmuşa döndüler. Mustafa Kemal hüzün dolu gözleriyle, Kâzım Beye bakarak:

- Ya öyle mi efendim? Peki dosyaları Hüsrev Beye verirsiniz.

Kâzım Bey çalımı çalımı çıktı gitti.

Mustafa Kemal, Orbay'a döndü:

- Gördün mü? dedi Rütbe ve üniformanın ehemmiyeti yok mu imiş.²¹

Kâzım Bey, Mustafa Kemal'in tâ Rumeli'den tanıdığı idi. Sonra onu affetmiş ve Cumhuriyet devrinde kendisine İzmir Valiliği ve Trakya umum müfettişliği gibi görevler vermişti.

Asker ATATÜRK

ATATÜRK'ün askerî yönü ve üstün kahramanlık nitelikleri, Çanakkale'de, Suriye'de, Sakarya'da ve Büyük Taarruz'da ispatlanmıştır.²²

Mustafa Kemal'i yüksek kumandanların çoğuna üstün kılan vasıf, ölümü hakir görmek ve şecaat (yiğitlik) göstermek hususunda askerlerine en büyük örnek olmasıdır.

²¹ Atay; s.182-183.

²² Askerî Yönüyle Atatürk; Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara, 1981, s.1.

ATATÜRK'ün başkumandan olarak başarısının sırrı, İsmet İnönü tarafından şu şekilde açıklanmaktadır: "ATATÜRK, zaferi sağlayan bu ordunun teşkilinde ve seferlerin acı günlerine dayanmakta, netice günlerinde kesin vuruşla sevk-i idarede, hakkıyla başkomutanlık etmiştir. Ümitsizlik anlarını yenmiş, vasıtasızlık ve imkânsızlık unsurlarını tesirsiz bırakmıştır."²³

ATATÜRK, her rütbede kumanda ettiği birliklerin ruhuna nüfuz edebilmiş ve her rütbenin başarılı insanı olmuştur.

Çanakkale'de kahramanlık destanı yazan Mehmetçiğe: "Ben size taarruz etmeyi değil, ölmeyi emrediyorum."²⁴ diyordu.

Düşmanın gizli hareketlerini vaktinde keşfederek, geriye çekilmiş olan kuvveti tekrar karşı taarruza geçirmek gibi kuvvetli iradeye sahipti. Onun, maneviyatı sağlam tutmak, tehlikeli zamanlarda metanet örneği olmak vasfı, birliklere ümit ve emniyet kaynağı olmuştu.

Mustafa Kemal, en güç ve en tehlikeli durumların adamı idi. İşin ağırlığı nispetinde iradesi, tehlikenin büyüklüğü nispetinde cüret ve cesareti artar, ateş hattına taze bir şevk ile atılırdı. En tehlikeli yerden ispat-ı vücüt ederek, kendi nüfuz ve tesirini göstermesi yüksek bir cesaret ve kahramanlık vasfıdır.²⁵

Onun son zaferi, "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır", düsturuyla beklemeyi bilen, zamanı seçmekte mahir olan bir başkumandanın eseri olmuştur.²⁶

Türk orduları 1922'de Yunan ordularını denize dökünce İngiltere Parlamentosu büyük bir toplantı yaptı. Lordlar Kamarasıyla Avam Kamarası heyecanlı bir sahne yaşadı. Celse açılınca İşçi Partisi Lideri Makdonalt kürsüye gelerek:

- Nerede Başvekil Lloyd George? Bize ne söz verdi? Netice ne oldu? Hazinesinden büyük paralar alıp bizi boş yere masraflara soktu. Hani Boğazlar bizim olacak, Anadolu taksim olunacaktı? Heyhat, hiçbiri olmadı. Bunun hesabını bize versin!

- Arkadaşlar! Asırlar pek nadir olarak dâhi yetiştirir. Şu talihsizliğimize bakın ki o büyük dâhiyi Türk milleti yetiştirdi. Mustafa Kemal'in dehasına karşı elden ne gelir? diyerek kürsüden indi ve başvekillikten istifasını verdi.²⁷

ATATÜRK, askerdi; fakat militarist değildi. "Harpçi olmam, çünkü harbin fecaatlerini herkesten iyi bilirim."²⁸ derdi.

²³ İsmet İnönü; *Aziz Atatürk*, Ankara, 1963, s.6.

²⁴ Faruk Güventürk; *Gerçek Atatürk*, İstanbul, 1962, s.342.

²⁵ Fahri Belen; *Atatürk'ün Askeri Kişiliği*, İstanbul, Millî Eğitim Basım Evi, 1963, s.9.

²⁶ a.g.e.; s.26.

²⁷ Enver Behnan Şapolyo; *Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi*, İstanbul, 1958, s.508.

²⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu; *Atatürk*, İstanbul, 1964, s.128.

ATATÜRK'ün Liderliği

ATATÜRK, kurduğu bazı teşkilâtlarda olayların akışı içindeki tavırlarıyla liderliğini ispatlamıştır. Onun liderliği düşünürlerce kabul edildiği gibi, büyük devlet adamlarınca da kabul edilmiştir. Bilimsel esaslar içinde aranan niteliklerin bulunduğu gerçektir. Yüzlerce olaydaki tutum, davranış ve tavırları tarihi dolduran açık belgelerdir. O, lider yaratılmıştır. Liderliğini devamlı ve sistemli olarak geliştirmiş, liderlerin lideri durumuna geçmiştir.

ATATÜRK, sadece Türk millî bağımsızlık hareketinin lideri değildir. Bu lider, Anadolu'nun dört yanından sonra Afrika'da, Uzak ve Yakın Doğu'da ve dünyanın dört bucağında etkili olmuştur.

3 Ağustos 1915 Çanakkale Savaşları esnasında; Kuzey Grubu bölgesinde durum karışıktır. 9 ncu Tümen komutanı yaralanmıştır. 16 ncı Kolordu komutanı zor durumdadır, düşman Conkbayırı istikametinde ilerlemektedir. 19 ncu Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal, durumu Ordu kurmay başkanına bildirir ve tedbir alınmasını ister. Ordu hiçbir tedbir almamış ve Conkbayırı'ndaki durum çok kritik bir hâle gelmiştir. Mustafa Kemal, tekrar kurmay başkanını arar ve durumu izah eder. Kurmay başkanının "Çare kalmadı mı?" sorusuna; "Bu dakikaya kadar çok elverişli tedbirler vardı; ama bu dakikada tek bir tedbir kalmamıştır." der. Bunun üzerine kurmay başkanı tedbirin ne olduğunu sorunca, Mustafa Kemal, "Komuta ettiğiniz bütün birlikleri emrim altına vermenizdir." cevabını verir. Görülüyor ki Mustafa Kemal, sorumluluklardan çekinmeden daha üst görevleri yürütmeye talip olmuş nadir komutan ve liderlerden biridir.²⁹ 10 Kasım 1963 günü ABD Başkanı John F. Kenedy, "ATATÜRK adı, bu yüzyılın büyük insanlarından birinin tarihî başarılarının, Türk milletine ilham veren liderliğini, modern dünyayı ileri görüşle anlayışını ve bir askerî lider olarak kudret ve yüksek cesaretini hatırlatmaktadır." diyerek onun liderliğini takdir etmiştir.

Devlet Kurucusu ATATÜRK

Devlet kurmak, Türklerin millî fonksiyonlarından biridir. Bu özellik onlarda bir Tanrı vergisi, bir ikinci tabiat, bir içgüdüdür. Toplum ve milletine öncülük eden liderler, yetiştikleri ortamın, temsil ettikleri kültürün en seçkin örnekleridir.³⁰

Millî Mücadele başlarken devlet ve ordu çökmüştü. Ama ortada bir önderler ve teşkilâtçılar potansiyeli veya kadrosu vardı. Mustafa Kemal meydan savaşları vermiş, ordulara komuta etmişti. Daha kurmay okulundan beri kendi misyonunu arayan, yaptıkları işlerle, ona verdikleri vazifelerle yetinmeyen, bir şeyler düşünen, bir şeyler bekleyen ve hepsinin üstünde

²⁹ Bekir Tünay; "Atatürk ve Liderlik", Atatürkçü Düşünce, Ankara, TTK Basım Evi, 1992, s.965-966.

³⁰ İlhan; s.279.

yenilgiyi kabul etmeyen bir genç generaldi. Kaldı ki orduda daha başka generaller de vardı.³¹

Mustafa Kemal, Amasya Genelgesi ile başkaldırı hareketinin bayraktarlığını yaparak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti aracılığıyla bu hareketi organize etmiştir. 23 Nisan 1920'de açılan Büyük Millet Meclisi, olağanüstü yetkilerle donatılan bir kurucular meclisi idi.³² Yeni Türk Devleti, içte ve dışta yapılan mücadele ile birlikte doğmuştu.³³ Erzurum ve Sivas Kongrelerinde ve daha sonra da Misakımillî'de çizilen sınır, yeni kurulan devletin ülkesini tarihi ve şerefli mazisiyle Türk milletinin vatanını ortaya çıkarmıştır. Bu sınırın gerçek ihtiyaçlara cevap verecek, Türklüğün ata yurdu olarak belirtilmesinde ATATÜRK başrolü oynamıştır.

Fransız yazarlarından Jean Melia, Türkiye'de 1919'dan itibaren cereyan eden olayları, yeni bir milletin yaratılabilmesi için tarihî bir sonuç olarak ifade ederek: "Mustafa Kemal, yeni bir manevî şuur yaratarak millete yeni bir ruh vermiştir. Bu millet, modern bir millet olmuştur. Yalnız bu sıfatla ATATÜRK, yeni çağların en büyük adamlarından biridir." demektedir.

Önder, devlet adamı ve eseri ile ilgili birçok sözü bulunan ATATÜRK, her şeyden evvel dünyaya bir devlet reisi olarak geldi. İnsanları sevk ve idare etmek hünerini o, hiçbir kitaptan öğrenmedi. Bu bilgi ve hasletle doğdu. Onun içindir ki tasavvur ettiği bütün inkılâpları bir damla kan dökmeden, bağırıp çağırmadan, yakıp yıkmadan daima kanunî şekillere dayanarak, daima bir devlet adamı otoritesi, bir devlet adamı mesuliyetiyle başarıp meydana getirmiştir.

İdealist ve Realist ATATÜRK

ATATÜRK, birbirine tezat görünen idealist ve realist özelliklere sahiptir. O, millî bakımdan tamamıyla bir idealist, harekâtî itibarıyla ise tam manasıyla realistti. Duyguları ne kadar kuvvetli ve ateşli ise, o duyguların tezahürlerini, zamanında ve gereği kadar gösterme yani aklın hâkimiyeti ile duygularını gemlemek, ona mahsus bir imtiyazdı. Sarsılmaz iradesi, kendi duygularına müspet düşüncesini hâkim ve rehber kılmayı temin ederdi. Ne parlak sözlerden gurura kapılarak yanlış adımlar atar ne de tehlikeli durumlar karşısında telâşlanarak irade ve metanetini kaybederdi.³⁴

Milleti uğruna bütün varlığını vakfettiği ülkünün gerçekleşmesi yolunda Mustafa Kemal'in uygulama metodu tamamen gerçekçi bir temele dayanıyordu.³⁵

³¹ Şevket Süreyya Aydemir; *Tek Adam Mustafa Kemal, (1922 - 1938), c.III, İstanbul, 1993, s.519.*

³² Eyüp G. İsbir; *Atatürk'ün Devlet Adamlığı Vasfı, 100. Yıl Atatürk Konferansları, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, s.121.*

³³ Suna Kili; *Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli, İstanbul, 1988, s.134.*

³⁴ Şemsettin Günaltay; "Atatürk Konusunda Yapılan Mülâkat", *Vatan, 10 Kasım 1959.*

³⁵ Yavuz Abadan; *Mustafa Kemal ve Çetecilik, Varlık Yay., İstanbul, 1964, s.7-8.*

ATATÜRK, Kurtuluş Mücadelesi'ni Türk milletinin varlık veya yokluk davası olarak ortaya koymuştur. ATATÜRK'ün millî hâkimiyete dayanan kayıtsız şartsız yeni bir Türk Devleti kurma kararı realist görüşün sonucu, realist bir karardır. ATATÜRK, olayları ve insanları olduğu gibi görme gücüne sahipti. Hiçbir işi talihe bırakmazdı. Parti grup toplantılarına başkanlık ettiği bir dönemde, kürsüye çıkar konuşmalar yapardı. Döneminde takrirlerin oya konmadan önce reis tarafından açıklama yapılması âdetti. Mustafa Kemal'in açıklaması öyle olurdu ki takririn kabul mü yoksa ret mi edilmesini istediği anlaşılırdı. Bir defa böyle takririn birini oya koydu. Beklediğinin aksi çıkınca:

- Lütfen ellerinizi indirir misiniz? Galiba iyi izah edemedim. Dedi ve yeniden ret kararını istediğini hissettirerek izah etti.³⁶

Maceracı değil, hesapçı idi. Açık anlamıyla gerçekçi idi. ATATÜRK'ün gerçekçiliği örnek olarak aldığımız konuşmalarında açıklıkla görülmektedir: "Biz ilhamımızı gökten ve gaipten değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz.", "Bizim, akıl, mantık, zekâ ile hareket etmek şiarımızdır. Bütün hayatımızı dolduran vakalar ve hakikatin delilidir."³⁷

Bağımsız Türkiye idealini gerçekleştiren ATATÜRK, yeni Türkiye'yi batılı olmak, modernleştirmek amacıyla çağdaş uygarlık idealine yöneltmiştir. O, bu amacını "Memleket, behemehâl asrî, medenî ve müreffeh olacaktır. Bizim için bu hayat davasıdır. Bütün fedakârlıklarımızın semere vermesi buna bağlıdır."³⁸ diyordu.

İnkılâpçı ATATÜRK

Toplumlar, daima bir oluş hâlinindedir. İnkılâplar, ileri atılma ve medenî olma mücadelesidir. Batı kültürüne doğru yönelen ve ilerleyen Türk toplumu kendisinden birkaç yüzyıl ileri gitmiş olan, öteki medenî milletlere yetişmeli idi. Asırlarca geri bırakılmış bir toplumu, selâmete erdirebilmek ve bir an evvel çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak için inkılâp yapmak, hamle yapmak sosyal ve siyasal bir zorunluluktur.

ATATÜRK, bu zorunluluğu en net bir şekilde görebilen ve aynı zamanda başarabilen bir insandır. Bu bakımdan ATATÜRK hem fikir ve hem de aksiyon adamıdır.

ATATÜRK, Türk milletinin tarihinden çıkarttığı gerçeklerden onun medenî vasıflara sahip olduğuna inanıyordu. Fikir adamı ATATÜRK, tam bir inançla inkılâp yaparak, aksiyon adamı ATATÜRK'ün eserini ve başarısını ortaya koyuyordu.³⁹

³⁶ Atay; s.362-363.

³⁷ Enver Ziya Karal; *Atatürk'ten Düşünceler*, Ankara, 1969, s.151-152.

³⁸ a.g.e.; s.48.

³⁹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu; *Atatürk (Yetişmesi, Kişiliği, Devrimleri)*, Cumhuriyet'in 50. Yılı Araştırma, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Basım Evi, 1973, s.52, 54. Salim Koca; "Türk Tarihinde

ATATÜRK, inkılâp fikri ile inkılâp gerçeğini en başarılı en mahirane bir şekilde birleşmiştir.⁴⁰

İnkılâpçı ATATÜRK'te inkılâp fikirleri Millî Mücadele ile ortaya çıkmış fikirler değildir. İkinci Meşrutiyet'te hürriyet ilânı ile yapılan harekette, Türk inkılâbının eksik kaldığını ve inkılâbı bizzat tamamlayacağını Erkânıharp kolağası iken söylemiş olan Mustafa Kemal, idealinden hiç şaşmadan, sapmadan yürümüş ve bütün siyasî hayatı boyunca daima inkılâpları ikmal etmek gayesini gütmüştür.⁴¹ Millî Mücadele'nin millî kahramanı, ileri düzen denemelerine duyulan ihtiyacı görmüş, bunu bir nutkunda açıkça şu şekilde belirtmiştir: "Kurtuluş'tan sonra pek mühim vazife-i vataniye ve milliyemiz vardır. Ez cümle ahvali dahiliyemizi ıslah ile milel-i mütemeddine (medenî milletler) meyanında bir uzuv olabileceğimizi fillen ispat etmek lâzımdır. Bu gayede muvaffak olabilmek için siyasî mesaiden ziyade içtimaî mesaiye ihtiyaç vardır."⁴²

Zira ATATÜRK, vatanın kurtuluşundan sonra asıl yapılacak işin önemini 10 Ocak 1922'de ilân etmiştir: "Misakımillî, sulh akdetmek için en makul ve en asgarî şeraitimizi ihtiva eder bir programdır. Sulhe vasıl olmak için temerküz ettireceğimiz esasatı ihtiva eder. Fakat, memleket ve milleti kurtarmak için sulh kâfi değildir. Milletın halas-ı hakikisi için yapılacak mesai ondan sonra başlayacaktır. Sulhtan sonraki mesaide muvaffak olabilmek milletın istiklâlinin mahfuziyetine vabestedir."⁴³

İnkılâpçı ATATÜRK, 29 Ekim 1923'te ise Türk davasının parolasını şu şekilde veriyordu: "Memleketimizi asrîleştirirmek istiyoruz. Bütün mesaimiz Türkiye'de asrî, binaenaleyh garbî bir hükûmet vücuda getirmektir. Medeniyete girmeyi arzu edip garba teveccüh etmemiş bir millet hangisidir."⁴⁴

ATATÜRK, Kasım 1937'de yaptığı bir konuşmasında da: "Büyük davamız, en medenî ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmemizdir. Bu yalnız kurumlarında değil, düşüncelerindeki temelli inkılâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir."⁴⁵ diyerek Türk inkılâbının hedefini göstermiş oluyordu.

İstiklâl Mücadeleleri, Atatürk'te 'İstiklâl-i Tam' Fikrinin Tarihi Temelleri", Millî Kültür, Sayı 2, Ekim 1983, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., s.13.

⁴⁰ Güventürk; s.38.

⁴¹ İnan; s.73.

⁴² Karal; s.46.

⁴³ Atatürk'ün Emin Yalman'la 1922'de Mülâkatı; Vatan, 10 Kasım 1958.

⁴⁴ Hamza Eroğlu; Türk İnkılâp Tarihi, İstanbul, Millî Eğitim Basım Evi, 1982, s.133. Ata Yolu; 10 Kasım - 27 Aralık Özel Sayısı, Ankara, 1968, s.2. Faruk K. Timurtaş; "Atatürk'ü Anlamak", Ata Yolu, 10 Kasım - 27 Aralık Özel Sayısı, Ankara, 1968, s.13.

⁴⁵ Karal; s.51.

İnkılâpçı ATATÜRK, Türk toplumunu gerçek ve kökten inkılâbı çok önceden sezen, inkılâbın fikir yapısını kuran ve onu tam başarıya ulaştıran insandır.

İleriye Gören ATATÜRK

Uzun bir süre kurtuluş çareleri arayan bir milletin başarısızlıkla neticelenmiş tecrübelerinden düşünce ve hayat birikimini devralmış, çare aramaktan yılmamış olan Mustafa Kemal, okuduğu kitaplarla da gerçekleri arama ve bulma aşkı içinde olmuştur.

Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı öncesi acı günlerdeki hatıralarını anlattığı bir konuşmasında bu savaşın neticesini çok önceden görmüştür. O, hatıralarında şunları dile getirir: "... Osmanlı ordusunda hemen seferberlik yapılması düşünülecek bir mesele iken devletin Karadeniz'de hâlâ bugün bile nasıl geçmiş olduğunu öğrenemediğim bir olay üzerine harbe girilmiş olmasından şikâyetçiymdim. Bu şikâyetlerim o zaman ne kadar manasız sayılmıştı. Çünkü ben yalnız şikâyetçi olduğumu söylemiyordum. Almanlarla beraber olanlar yenilecektir diyordum."⁴⁶

İkinci Dünya Savaşı öncesi 1933'ten itibaren yeni bir Avrupa problemi başlamıştır. Bu öyle bir problemdir ki çözüm ihtimalleri içinde her oldubittiyeye yer vardır. ATATÜRK, ölüm yatağında iken şunları söylüyordu: "Bir dünya harbi olacaktır. Bu harp neticesinde dünyanın vaziyeti ve muvazenesi değişecektir. İşte bu devre esnasında doğru hareket etmesini bilmeyip, en küçük bir hata yapmamız hâlinde başımıza mütareke senelerinden daha çok felâketler gelmesi mümkündür."⁴⁷ Gene şu sözler de ona aittir: "Bugünün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan bütün şark milletlerinin de uyanışını öyle görüyorum. İstiklâl ve hürriyetine kavuşacak olan çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşu şüphesiz terakkiye ve refaha müteveccih olacaktır. Bu milletler bütün güçlülere ve bütün mânilere rağmen muzaffer olacaklar ve kendilerini bekleyen istikbale ulaşacaklardır. Müstemlekecilik ve emperyalizm, yeryüzünde yok olacak ve yerlerine milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve iş birliği çağı hâkim olacaktır."⁴⁸

Cumhuriyet'in ilânının onuncu yıl dönümünde Mustafa Kemal ATATÜRK: "Bugün Sovyetler Birliği dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını bugünden kimse kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya - Macaristan gibi parçalanabilir, ufalanabilir. Bugün elinde sımsıkı tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir... Köklerimize inmeli ve olayların

⁴⁶ Atay; s.81.

⁴⁷ Aydemir; s.404.

⁴⁸ a.g.e.; s.418.

böldüğü tarihimizin içinde bütünleşmeliyiz. Onların (Dış Türkler) bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli...” diyerek Sovyetler Birliği'ne bağlı Türk topluluklarının ayrı bağımsız devletler olarak ortaya çıkacağını 1930'lu yıllarda sanki görmüş gibidir.

Büyük Siyasetçi ATATÜRK

Büyük siyasetçi, bağımsız bir devlette, halkın huzur ve refahı ile, o devletin devletler arası güvenliğini sağlamak için tutulan yolu en başarılı bir şekilde yöneten devlet adamıdır. Bu görüş açısından büyük siyaset adamı, iç ve dış politikada üstün başarıların sahibidir. Dehasının da bir niteliği olarak ATATÜRK'ün iç ve dış politikadaki başarısının sırrı şöyle ifade edilir: O, kendisini olayların akışına uymaya zorunlu gören ve buna göre davranan bir oportünist değil, olayların dışına ve üstüne çıkıp, olaylara kendi görüşünün, kendi inanişinin biçimini veren bir insandır. Onun diplomasisi olaylarla beraber bir sürükleniş değil, olayları kendi azim ve iradesiyle haklı ve doğru inanişin tabii sonucuna sürükleyiştir.⁴⁹

Realiteye ve gerçek millî menfaate dayanan bir siyaset, Türk milletinin kurtuluşunda ve yükselişinde esas temel olmuştur. Ülkenin işgal altında bulunduğu dönemde Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşanın yetkiler almak için gösterdiği çaba üstün bir başarı olarak değerlendirilmelidir. Mustafa Kemal'in Anadolu'ya tayinini gösteren 6 Mayıs 1919 tarihli talimat bir diplomasi şaheseridir.⁵⁰

ATATÜRK, millî davaların savunulmasında yalnız haklı olmayı yeter görmüyor, haklı ve kuvvetli bir milletin aynı zamanda medenî olmasını da gerekli buluyordu. ATATÜRK, Türk İstiklâl Savaşı'nda millî şuuru harekete getirmekle Millî Mücadele'ye tam bir millî nitelik vermekle, sadece eserini sağlam temellere oturtmuş değil, başarının esas sebebini de bulmuştur.

Dış politika ile iç politika arasındaki ilgi, millî siyasetin iki yönlü belirtisidir. ATATÜRK, yeni Türk Devleti'ni kurarken millî hudutlar dâhilinde hür ve müstakil yaşamayı bir temel prensip olarak kabul etmiştir. ATATÜRK'e göre dış siyasette amaç şudur: “Devletler topluluğunda şerefli, haysiyetli, namuslu, bir mevki sahibi olmak, mutlaka istiklâline riayet ettirmek; devlet için istiklâl kelimesinin muadili hayattır. İstiklâli olmayan bir devlet gerçek manada bir devlet değildir.”⁵¹

ATATÜRK'ün dış politikasının büyüklüğü ve canlılığı millî düşüncelerle insanî duyguları birleştirmeye muvaffak olmasındandır. İnsanlığa, insanlık ailesine değer vererek Türk milletini de o ailenin ayrılmaz bir unsuru saymıştır.

⁴⁹ Fahir H. Armaoğlu; *Atatürk Diplomasisi, Sümerbank, Özel Sayı*, s.146.

⁵⁰ Gotthard Jaeschke; *Büyük İnkılâpçı ve Diplomat Atatürk, V. Türk Tarih Kongresi, Genel Toplantı*, s.19-20.

⁵¹ E. Ziya Karal; *Atatürk'ün Siyaset Üzerinde Düşünceleri, Atatürk Hakkında Konferanslar, Ankara, 1946, s.45.*

Barişsever ATATÜRK

Tarihte birçok komutan, ümitlerini artırmak, eserlerini daha uzaklara duyurmak için, savaşı bir amaç olarak kabul etmişlerdir. İlk çağlardan beri çeşitli milletler arasında birçok kanlı savaş olmuştur. Yaşadığımız savaşlar, millet olarak savaşın ne kadar yıkıcı, zor ve acılarla dolu olduğunu göstermiştir.

Büyük önder, devlet adamı ATATÜRK, tecrübelerinin bir sonucu olarak 1931'de şunları söylemekten kendini alamaz: "İnsanları mesut edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak insanlıktan uzak ve son derece üzülünecek bir sistemdir. İnsanları mesut edecek yegâne vasıta, onları birbirlerine yakınlaştırarak, onları birbirine sevdirecek, karşılıklı maddî ve manevî ihtiyaçlarını temine yarayan hareket ve enerjidir. Dünya barışı içinde insanlığın gerçek mutluluğu ancak bu yüksek ideal yolcularının çoğalması ve muvaffak olmasıyla mümkün olacaktır."⁵²

ATATÜRK, savaşı hiçbir zaman üne ulaşmayı sağlayan bir amaç olarak görmemiş, onun gözünde savaşlar, milletlerin hayatlarını devam ettirmek için başvurdukları bir yoldur. Bunun dışındaki savaşlar bir cinayettir.

ATATÜRK, dışarıdan gelen her türlü saldırıyı yenecek güçte olmamız gerektiğini şu sözlerle belirtiyordu: "Millet, geniş bir huzur ve emniyet içinde müsterih bulunmalıdır. Memleketimizin herhangi bir köşesinde halkın emniyetini, devletin birliğini ve asayişini bozmaya teşebbüs edenler, devletin bütün kuvvetlerini karşılarında bulmalıdırlar..."⁵³

Büyük bir hümanist ve barışsever olan ATATÜRK, her şeyden önce yurttan huzur ve sükûnun sağlanmasına millî birliğin kurulmasına büyük önem verip bir taraftan millî birliği kuvvetlendirirken öbür taraftan bölgede huzur ve güvenin sağlanmasına karşılık güven duygularının gelişmesine büyük çaba harcadı. Savaş başarılarımızın Yunanlıları incitecek şekilde kullanılmasından kaçınıldı. 1932 - 1933 yıllarında Ankara'da ABD Büyük Elçiliği görevinde bulunan General Charles Sherill, bu dostluğa verilen önemin somut örneğini şöyle anlatır: "Yunanlıların müthiş yenilgisinden sonra Türkiye'nin niçin herhangi bir şekilde tazminat vermesi hususunda diremediğini sorduğum zaman bana dediler ki Mustafa Kemal, belki de çok geçmeden herhangi bir sebeple verilmemesinden dolayı iki millet arasında uygunsuzluklar yaratabilecek sıkıcı ve kışkırtıcı senelik ödemelerden ziyade, Türkiye'nin Yunanistan'la yeniden kurulacak ve belki de gittikçe artacak ticarî alışverişlerinden daha kârlı çıkacağına karar vermişti. Tüm Avrupa'da Cihan

⁵² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.II, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yay., 2. B., Ankara, 1959, s.273.

⁵³ Hüseyin Işık; "Barışsever Atatürk", Türk Dünyası Tarih Dergisi, Kasım 1988, s.6.

Savaşı'ndan sonra bu derecede ileriye gören bir dirayet ve siyaset göstermiş bir devlet adamı gösteriniz bakalım.”⁵⁴

ATATÜRK zamanında Türk - Yunan dostluğunun kuvvetini belirtmek için Yunanistan eski başbakanlarından Elefrios Venizelos 1934 yılında Oslo'daki Nobel Barış Ödülü Komitesine başvurarak ATATÜRK'ü aday göstermişti. O, bu tarihteki mektubun bazı pasajlarında şunları söylüyordu: “Gerçekten etnik ve siyasal sınırlarından açıkça memnun Türkiye, komşularıyla tüm toprak sorunlarını çözümlenmiş ve böylece Yakın Doğu'da barışın temel direği olmuştur... Bu barış sonunda bu değerli katkıyı sağlayan kişi, Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşadır... Mustafa Kemal Paşanın adaylığını bu onur ödülüne lâyık olarak önermekten şeref duymaktayım.”⁵⁵

ATATÜRK, 1934 yılında bizzat hazırladığı Nutuk'ta yabancı ölümler için şunları yazdırmıştı: “Bu memleketin toprakları üstünde kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost vatanın toprağında-sınız. Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz. Sizler Mehmetçiklerle yan yana koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlâtlarını harbe gönderen analar! Göz yaşlarınızı dindiriniz. Evlâtlarınız bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır. Onlar bu topraklarda canlarını verdikten sonra artık bizim evlâtlarımız olmuşlardır.”⁵⁶

ATATÜRK, dünyanın herhangi bir yerinde çıkan yangının sür'atle yayılabileceğine inanırdı. O bu gerçeği şöyle dile getirmiştir: “Dünya milletleri arasında ve dünyada birlik huzur ve iyi geçim olmazsa bir millet ne yaparsa yapsın huzurdan yoksundur. Onun için ben sevdiğime şunu tavsiye ederim: Milletleri yöneten adamlar, doğaldır ki önce kendi milletlerinin varlık ve mutluluğuna çalışırlar. Fakat aynı zamanda bütün milletler için aynı şeyi istemek lâzımdır. Bütün dünya olayları bize açıktan açığa ispat eder. En uzakta sandığımız bir olayın bize bir gün dokunmayacağını bilemeyiz. Bunun için insanlığın hepsini bir vücut ve bir milleti bunun bir organı saymak gerekir. Dünyanın bir yerinde bir rahatsızlık varsa bana ne dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık tıpkı kendi aramızda olmuş gibi ilgilenmeliyiz.”⁵⁷

Sonuç

Tarihin akışı içerisinde çağımıza ulaşmış büyük insan az değildir. Bunlardan her biri bir zirvedir. Bir kısmı plâncılığı ile usta, bir kısmı kanun koymakta büyük, bir kısmı komuta etmede üstün, bir kısmı teşkilâtçılıkta yüce, bir kısmı cesaretle, bir kısmı devlet idaresinde zirvedir. Hiç şüphesiz bunların hepsi ayrı ayrı bir zirve olmakla beraber bu zirvelerin birkaç tanesi

⁵⁴ Charles Sherill; “Gazi Mustafa Kemal Hazretleri Nezdinde Bir Yıl Elçilik”, Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1934, s.93-94.

⁵⁵ Milliyet; 21 Mayıs 1981.

⁵⁶ Uluğ İğdemir; Atatürk ve Anzakarlar, TTK Basım Evi, 1978, s.6.

⁵⁷ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; s.273.

de birleşebilirler. Ancak hepsinin birleştiği ve bütünleştiği zirve, ATATÜRK olmuştur.

ATATÜRK kelimesi, Mustafa Kemal'in sadece kişisel soyadı değil, aynı zamanda millî ve tarihî sıfatıdır. Onun kişiliği ve özelliklerinin de etkisinin yadsınmadığı fikirleri, görüşleri ve Türk inkılâbı denilen eseriyle bütün dünyada yankılanan bir liderdir.

Kaynaklar

ABADAN, Yavuz; Mustafa Kemal ve Çetecilik, Varlık Yay., İstanbul, 1964.

ARIBURNU, Kemal; ATATÜRK (Muhtelif Cepheleriyle), Ankara, 1953.

ARMAOĞLU, H. Fahir; ATATÜRK Diplomasisi, Sümerbank, Özel Sayı.

Ata Yolu; 10 Kasım - 27 Aralık Özel Sayısı, Ankara, 1968.

ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri; c.II., Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yay., 2. B., Ankara, 1959.

ATATÜRK'ün Emin Yalman'la 1922'de Mülâkatı, Vatan, 10 Kasım 1958.

ATAY, F. Rifki; Çankaya, ATATÜRK'ün Doğumundan Ölümüne Kadar, İstanbul, 1980.

AYDEMİR, Ş. Süreyya; Tek Adam Mustafa Kemal (1922 - 1938), c.III, İstanbul, 1973.

BALTACIOĞLU, H. İsmail; ATATÜRK (Yetişmesi, Kişiliği, Devrimleri), Cumhuriyet'in 50. Yıl Armağanı, Erzurum, ATATÜRK Üniversitesi Basım Evi, 1973.

BANGUOĞLU, A. Niyazi; ATATÜRK (Siyasî ve Hususî Hayatı), Pınar Yay., İstanbul.

BANGUOĞLU, A. Niyazi; Nükte, Fıkra ve Çizgilerle ATATÜRK, Birinci Kitap, İstanbul, 1954.

BELEN, Fahri; ATATÜRK'ün Askerî Kişiliği, İstanbul, Millî Eğitim Basım Evi, 1963.

CHARLES, Sherill; Gazi Mustafa Kemal Nezdinde Bir Yıl Elçilik, Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1934.

DURSunOĞLU, Cevat; ATATÜRK'ün Kişiliği, Çeşitli Cepheleriyle ATATÜRK, Robert Kolej Yay., İstanbul, 1964.

ERENDİL, Muzaffer; İlgı, Olaylar ve Anekdotlarla ATATÜRK, Birinci Kitap, 2. B., Ankara, 1988.

EROĞLU, Hamza; Türk İnkılâp Tarihi, İstanbul, Millî Eğitim Basım Evi, 1982.

Evrensel Yönüyle ATATÜRK; T.C. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, ATATÜRK Yay., Ankara, Genelkurmay Basım Evi, 1981.

EYİCE, Semavi; ATATÜRK'ün Doğduğu Yıllarda Selânik, Doğumunun Yüzüncü Yılında ATATÜRK'e Armağan, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.

GÜNALTAY, Şemsettin; "ATATÜRK Konusunda Yapılan Mülâkat", Vatan, 10 Kasım 1959.

GÜVENTÜRK, Faruk; Gerçek ATATÜRK, İstanbul, 1962.

İŞİK, Hüseyin; "Barışsever ATATÜRK", Türk Dünyası Tarih Dergisi, Kasım 1988.

İĞDEMİR, Uluğ; ATATÜRK ve Anzaklar, TTK Basım Evi, 1978.

İLHAN, Suat; ATATÜRK'ün Yetiştığı Ortam, ATATÜRK Araştırma Merkezi Dergisi, c.II, Sayı 5, Mart 1986.

İNAN, Afet; ATATÜRK Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1968.

İNÖNÜ, İsmet; Aziz ATATÜRK, Ankara, 1963.

İNÖNÜ, İsmet; "Devlet Kurucusu ATATÜRK", Belleten, c.LIII, Sayı 204, (Kasım 1988), ATATÜRK Özel Sayısı, Ankara, TTK Basım Evi, 1988.

İSBİR, G. Eyüp; ATATÜRK'ün Devlet Adamlığı Vasfı, 100. Yıl ATATÜRK Konferansları, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı.

JAESCHKE, Gotthard; Büyük İnkılâpçı ve Diplomat ATATÜRK, V. Türk Tarih Kongresi, Genel Toplantı.

KARAOSMANOĞLU, Y. Kadri; ATATÜRK, İstanbul, 1964.

KARAL, E. Ziya; ATATÜRK'ten Düşünceler, Ankara, 1969.

KARAL, E. Ziya; ATATÜRK'ün Siyaset Üzerinde Düşünceleri, ATATÜRK Hakkında Konferanslar, Ankara, 1946.

KİLİ, Suna; ATATÜRK Devrimi ve Bir Çağdaşlaşma Modeli, İstanbul, 1988.

KOCA, Salim; "Türk Tarihinde İstiklâl Mücadeleleri, ATATÜRK'te 'İstiklâl-ı Tam' Fikrinin Temelleri", Millî Kültür, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Sayı 42, Ekim 1983.

KOCATÜRK, Utkan; "Prof. Dr. Afet İnanla Bir Konuşma", ATATÜRK Araştırma Merkezi Dergisi, c.I, Sayı 3, Temmuz 1985.

Milliyet; 1 Mayıs 1981.

Söylev (Nutuk); c.II, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1966.

ŞAPOLYO, E. Behnan; Kemal ATATÜRK ve Millî Mücadele Tarihi, İstanbul, 1958.

ŞİMŞİR, Bilal; ATATÜRK'ün Kitap Sevgisi, ATATÜRK Kültür ve Eğitim Semineri, 29 Kasım 1982, Kayseri, 1983.

TEZER, Şükrü; ATATÜRK'ün Hatıra Defteri, Ankara, 1972.

TİMURTAŞ, K. Faruk; "ATATÜRK'ü Anlamak", Ata Yolu, 10 Kasım - 27 Aralık, Özel Sayısı, Ankara, 1968.

TUNAYA, T. Zafer; Kuvvetini Milletten Alan Lider, Sümerbank, Özel Sayı, 1964.

TÜNAY, Bekir; "ATATÜRK ve Liderlik", Atatürkçü Düşünce, Ankara, TTK Basım Evi, 1992.